

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Миколенка Віктора Андрійовича
«Правова модернізація органів прокуратури України в умовах
європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження»
на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

Актуальність теми, яка обрана для дисертаційного дослідження, зумовлена як сучасними процесами соціального, державного і правового розвитку людства, різних цивілізацій та окремих країн, зокрема України, так і проблемами їх наукового осмислення.

Глобалізація, що передбачає інтеграцію країн світу та утворення загального для них економічного, політичного, правового, культурного та інформаційного простору, впливає на основні сфери суспільного життя кожної країни, з одного боку, сприяє розширенню міжнародного співробітництва, зростанню впливу міжнародних інституцій, активізації участі країн у вирішенні загальнолюдських справ, а з іншого – веде до подальшої диференціації країн за рівнем їх соціального розвитку та результатами міжнародного розподілу праці, виникнення різного роду конфліктів, визнання країнами необхідності збереження національної та культурної своєрідності, а тим самим сприяє їх регіоналізації та локалізації.

Такими ж неоднозначними за своїми наслідками є прояви глобалізації у сфері права, де поряд з інтеграцією та уніфікацією окремих правових інститутів та норм, гармонізацією національних законодавств, імплементацією загальновизнаних норм і принципів міжнародного права, конвергенцією національних правових систем тощо, нагальною стає проблема й виокремлення і забезпечення самобутності національного правового розвитку.

На стан та перспективи наукового пізнання цих процесів впливає сучасна трансформація науки, соціально-гуманітарних наук, юридичної

науки зокрема. У другій половині ХХ – початку ХХІ ст.. відбулося переосмислення місця та значення науки, наукових знань та методології їх отримання, організації, здійснення та фінансування наукових досліджень, міжнародного наукового співробітництва та визнання наукових здобутків і таке інше. Ці умови впливають на сучасні юридичні наукові дослідження, а тому навіть традиційні для юридичної науки проблеми набувають нового «забарвлення» у їх розв'язанні.

До таких слід віднести й проблеми теоретичного розуміння природи, місця правоохоронних органів, зокрема, органів прокуратури, в правовій системі та механізмі держави, їх ролі в системі забезпечення прав і свобод людини і громадянина, дослідження яких мають давню історію, здійснювали вченими різних країн і в різні часи, в межах різних теоретико-правових контекстів та юридичних наукових дисциплін.

Власно тому наукове осмислення правової модернізації органів прокуратури в сучасних умовах європейської інтеграції України потребує пошуку та розробки нової теоретичної концептуалізації, яка відповідає сучасному стану розвитку правової реальності та юридичної науки, базується на досягненнях не тільки вітчизняної юридичної науки, але й враховує науковий і практичний досвід правового розвитку інших країн, є адекватною сучасним процесам правового розвитку світу.

Підтвердженням актуальності теоретичного осмислення правової модернізації органів прокуратури є відповідність тематики дисертації Пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затвердженими Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.

Розробка авторської теоретичної концептуалізації правової модернізації органів прокуратури, її належний науковий рівень, обґрунтованість, новизна багато в чому зумовлені обранням адекватних темі дисертації об'єкту і предмету, переважно оптимальним визначенням мети і завдань дослідження, їх методологічно забезпеченою реалізацією та

достатньо послідовним втіленням в структурі та тексті дисертації. Так, мета дослідження коректно конкретизована у завданнях дисертації, які передбачали: аналіз поняття та сутності правової модернізації правоохоронної системи; вивчення змісту інтеграційних процесів та їх впливу на правову модернізацію правоохоронної системи; розгляд історико-правових аспектів інституціонального розвитку прокуратури України; формування концептуальних засад становлення правової доктрини статусу органів прокуратури; виокремлення особливостей трансформації функцій прокуратури у відповідності до європейських стандартів та інші.

Поставлені автором мета і завдання дослідження реалізовані в дисертації у відповідності з встановленими вимогами до кваліфікаційних робіт такого рівня, характеризуються комплексністю наукових підходів та міждисциплінарним розв'язанням проблеми правової модернізації органів прокуратури, адекватною методологією, обґрунтованістю авторських положень та висновків, послідовністю описання результатів дослідження, гармонічним поєднанням теоретичних і емпіричних аспектів, орієнтацією на вирішення проблем правової практики і таке інше.

До ключових проблем теоретичного та конституційного-правового дослідження правової модернізації органів прокуратури в умовах європейської міждержавної інтеграції, які розв'язані в дисертації, слід віднести такі:

1. Аналіз теоретичної наповненості понять «правова модернізація» та «правоохоронні органи», висвітлення теоретико-методологічних та концептуально-доктринальних засад правової модернізації правоохоронних органів, виявлення їх особливостей у контексті сприйняття європейських правових стандартів правоохоронної діяльності, за результатами якого: визначено залежність напрямів та форм модернізації правоохоронних органів від процесів інтернаціоналізації вітчизняного права; з'ясовано спільність проблем модернізації правоохоронних органів для пострадянських країн, серед яких виокремлено «аморфність» місця та ролі правоохоронних

органів в системі розподілу державної влади, непрозорість та корумпованість їх діяльності, дублювання повноважень, політична «заангажованість»; обґрунтовано значення відповідних міжнародних та європейських стандартів для модернізації правоохоронних органів та органів прокуратури зокрема (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2 а інші). Така наукова позиція автора зумовила доцільність подальшого теоретичного осмислення проблем міждержавних інтеграційних процесів та їх впливу на правову модернізацію правоохоронних органів через аналіз плюралізму наукових підходів вчених щодо поняття «європейські правові стандарти» та їх класифікацій за різними критеріями, а також розробку та обґрунтування на цій основі власних висновків та узагальнень стосовно адаптації загальнотеоретичних положень європейських правових стандартів до правової модернізації правоохоронних органів, зокрема: їх рамковості, такої форми імплементації як трансформація, поєднання імплементації загальноновизнаних правових стандартів організації та діяльності органів прокуратури з відповідними стандартами інших правоохоронних органів та судової системи (С. 174-223).

2. Розгляд історико-правових аспектів розвитку органів прокуратури України в «радянський» період та період від визнання її незалежності до Революції Гідності в контексті та у порівнянні з відповідним історичним досвідом інших країн, а також особливостей історичної трансформації функцій і повноважень органів прокуратури (С. 106-151). Виокремлення положень та висновків стосовно того, що «загальною особливістю історико-правового розвитку конституційно-правового статусу прокуратури в країнах із демократичним політичним режимом є поступове посилення значення функцій підтримання державного обвинувачення в рамках кримінального переслідування та представництво законних інтересів особи, суспільства, держави» (С. 125), «при реформуванні прокуратури шляхом віднесення її до судової гілки влади потрібно надати перевагу типології, за якою прокуратура набуває статусу незалежного (тобто такого, що має певну автономію в межах відповідної гілки державної влади) органу судової влади, через те, що ця

позиція є найбільш аргументованою» (С. 150), «модель автономної, організаційно відокремленої прокуратури в системі органів судової влади України зі збереженням чинних наглядових функцій є найприйнятнішою для нашої країни в сучасних правових умовах (С. 173, 324).

3. Осмислення змісту та значення міжнародно-правових стандартів для правової модернізації органів прокуратури України, зокрема, наголошення на їх: впливі не на структуру та організацію органів прокуратури, а на функціонування; орієнтації на функціональну модель правової модернізації цих органів, наближення їх до судової гілки влади; рекомендаційному характері, що потребує відповідного законодавчого забезпечення з урахуванням особливостей вітчизняного державного і правового розвитку; базування на таких принципах як справедливість, гуманізм, неупередженість, захист публічних (суспільних) інтересів і прав і свобод людини та громадянина, пріоритетність функціонування прокуратури в межах кримінальної юстиції тощо (С. 174-201).

4. Компаративний аналіз правової модернізації статусу органів прокуратури в національних правових системах окремих європейських держав, визначення їх загальних домінуючих тенденцій: забезпечення незалежності від політичних інститутів, відокремлення від органів виконавчої влади; діяльність органів прокуратури поза межами кримінальної юстиції; закріплення в конституціях та спеціальних комплексних законах інституціонального характеру структури, функцій, повноважень, вищих керівних органів і посадових осіб прокуратури та інші. Осмислення можливостей і доцільності використання відповідного правового досвіду у правовій модернізації органів прокуратури України (С.201-224, 228-313).

5. Спроба дослідження форм запровадження (починаючи з 1992 р.) міжнародно-правових стандартів в практику правової модернізації вітчизняних органів прокуратури, зокрема, таких як консультації з представниками Ради Європи, аналіз відповідності законодавства України цим стандартам, інформування про них представників різних гілок державної

влади, безпосередня їх імплементація в реформування вітчизняних правоохоронних органів та судової системи (С. 174-201).

6. Конструктивно-критичний аналіз відповідного законодавства України, зокрема, Закону «Про прокуратуру» (2014 р.). Так, серед його позитивних властивостей автор виокремлює забезпечення незалежності прокурорів, обмеження їх діяльності переважно сферою кримінальною юстиції, позбавлення органів прокуратури функцій загального нагляду та досудового розслідування, створення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та Ради прокурорів тощо (С. 304). До негативних він відносить: відновлення військових прокуратур із можливістю виконання ними на певних адміністративно-територіальних одиницях функцій органів прокуратури, існуючий процес відбору керівників місцевих прокуратур та оплату праці прокурорів та деякі інші (С. 311- 313, 331,). Окрім того, в дисертації сформульовано деякі пропозиції щодо посилення ролі міжнародних і європейських стандартів в функціональній організації діяльності правоохоронних органів.

7. Результативності осмислення загальновизнаних правових стандартів організації та діяльності органів прокуратури сприяв пошук, аналіз та узагальнення відповідних міжнародних та європейських правових документів, які охоплюють широке коло угод, конвенцій, рекомендацій Венеціанської комісії, рішень Європейського суду з прав людини та інших (С. 174-201).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати дисертаційного дослідження Миколенка Віктора Андрійовича є переважно обґрунтованими, оскільки вони отримані завдяки використанню наукових джерел, досить значної емпіричної та нормативно-правової бази дослідження, адекватних методів наукового пошуку. Зокрема:

- джерельну базу дисертації складають 388 наукових праць, різних правових документів як вітчизняних та міжнародно-правових, а також зарубіжних країн;

- емпірична база дисертації охоплює реалії як сучасних правових процесів, так й відповідну правову практику України, інших країн, міжнародних організацій тощо.

Достовірність та наукова новизна. Положення, результати та висновки, які виносяться на захист, відзначаються достовірністю та науковою новизною, яка полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним і міждисциплінарним дослідженням теоретичного та конституційно-правового виміру правової модернізації органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції. Наукова новизна одержаних результатів дослідження адекватно сформульована у вступі до дисертації, належним чином конкретизована та обґрунтована у її тексті, узагальнена у висновках.

Дискусійні питання та зауваження. Зважаючи як на складність теми дисертації, міждисциплінарність та багатоаспектність проблематики та варіативність шляхів її розв'язання, так і на належний рівень здійсненого дослідження, слід зазначити, що у тексті дисертації та автореферату, як й у будь-якій змістовно насиченій науковій праці, викладено окремі положення, що потребують уточнень і роз'яснень проблемного і термінологічного характеру, або додаткового обґрунтування чи є недостатньо чітко сформульованими, і можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації:

1. Термін «статус» у словосполученнях «правовий статус», «конституційний статус», «статус прокуратури», «статус прокурора» використано в різних частинах дисертації (вступ, наукова новизна одержаних результатів, висновки), розділах і підрозділах (розділ 2, підрозділи 3.1, 3.2 та інші), проте цілісне теоретичне бачення правового статусу, його структури та видів, співвідношення з іншими характеристиками органів прокуратури,

враховуючи, що предметом дослідження є не правова модернізація статусу органів прокуратури, а саме останніх, не розкрито. Подібне можна зазначити й відносно співвідношення понять «прокуратура», «органи прокуратури», «інститут прокуратури», «прокурор».

2. Підтримуючи автора в тому, що для правоохоронних органів притаманна функціональна модель координації (організації) їх діяльності, його спробу «вписати» в цю модель діяльність органів прокуратури, слід висловити сумніви щодо доцільності безпосередньої екстраполяції такої моделі на останні, оскільки правоохоронні органи на відміну від органів прокуратури не мають єдиної для них організаційної структури.

Формулювання предмету дослідження як правової модернізації органів прокуратури, а не їх діяльності, передбачало вивчення як діяльності (на чому наголошено в дисертації), так й їх організації, а тому й необхідність розгляду особливостей поєднання організаційної моделі побудови органів прокуратури і функціональної моделі їх діяльності, виокремлення «площин» домінування тієї чи іншої моделі, їх співвідношення з правовим статусом органів прокуратури, особливості їх правової модернізації і таке інше.

3. Враховуючи орієнтацію автора на функціональну модель осмислення діяльності органів прокуратури, в дисертації цілком послідовно зроблено спробу дослідити функції органів прокуратури (підрозділ 2.3). Проте в такому аналізі не в повні мірі використано потенціал теоретичної конструкції функцій держави, органів держави та правоохоронних органів. Так, функції органів прокуратури не можуть бути зведені тільки до «функції прокурорського нагляду», як справедливо стверджує автор, але й не обмежуються прикладами їх функцій, які наведено в дисертації (С. 151-170). Більшої теоретичній змістовності та систематизованості набули б положення та висновки автора за умови використання теорії розуміння функцій держави у їх співвідношенні з функціями органів держави, а також їх класифікації за різними підставами. Так щонайменше можливо виокремити функції прокуратури загальні з функціями держави, функціями

правоохоронних органів, функціями судових органів, а також функції властиві тільки органам прокуратури.

4. Автором значна частина тексту дисертації присвячена аналізу поняття «модернізація», зокрема, у співвідношенні з іншими спорідненими поняттями (С. 62-66). На цьому «фоні» дещо спрощеним виглядає авторське розуміння саме правової модернізації та правової модернізації органів прокуратури, яке подається в різних підрозділах дисертації, але за відсутні їх узагальнюючих характеристик, тоді як пов'язані з ними властивості правової модернізації національної правоохоронної системи розкрито досить детально (С. 2, 4, 5, 21, 27-100).

5. Невизначеність притаманна авторської інтерпретації правоохоронної та правозахисної діяльності органів прокуратури, втім й в загальній теорії права проблема співвідношення правоохоронної та правозахисної діяльності є дискусійною не має і напевно не може мати загальновизнаного її розв'язання. Тому в процесі захисту дисертації цікаво почути роз'яснення автора щодо вирішення ним цієї проблеми та додаткову аргументації щодо доцільності і необхідності використання цих понять для аналізу правової модернізації органів прокуратури.

6. На відміну від, як зазначалося вище, досить таки широкого та якісного аналізу відповідних міжнародних та європейських правових документів, конституцій та законів, їх проектів поза межами дисертації залишилося осмислення проблем правової модернізації нормативно-правового регулювання, яке здійснюється Генеральною прокуратурою України.

7. Перевагами дисертації є порівняльно-правова орієнтація дослідження проблем правової модернізації органів прокуратури, але спрощеним виглядає висновок автора, що «на території Європи одночасно існують різні правові системи в частині практично-праксіологічної та логістично-інструментальної організації їх правоохоронних систем», до яких він відніс системи загального права та системи континентального

права (С. 329-330). По-перше, можливо малася на увазі не «територія Європи», а європейська цивілізація, тоді є сенс виокремлювати системи загального права або правову сім'ю загального чи англо-американського права, по-друге, системи континентального або правова сім'я континентального чи романо-германського права не є «монолітною» і поділяється на романську, германську та скандинавська групи національних правових систем, а остання займає проміжне положення між першими, а тому вивчення відповідного досвіду цих країн має значення в плані наближення різних за природою національних правових систем, їх, так би мовити в термінології дисертації, правової модернізації, зокрема й у сфері прокуратури.

Проте зазначенні вище положення зумовлені складністю та своєрідністю предмету дослідження, його теоретичного осмислення, стосуються переважно аспектів обґрунтування та формулювання авторських положень та висновків, мають здебільшого дискусійний характер, відображають наявність інших підходів, ніж обрані автором, і не впливають на позитивну оцінку дисертації.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Дослідження правової модернізації органів прокуратури в сучасних умовах як кваліфікаційна наукова праця містить вирішення важливих та актуальних для сьогодення наукових завдань та заповнює низку прогалів, що існували в загальній теорії права. Одержані автором дисертації результати можуть бути використані:

– у сфері нормотворчості та правозастосування в процесі правового забезпечення правової модернізації правоохоронних органів, зокрема, органів прокуратури України, удосконалення практики їх діяльності;

– у науково-дослідній сфері для подальших теоретичних, галузевих і прикладних досліджень проблем правової модернізації органів прокуратури в контексті світового та європейського правового досвіду;

– у навчальному процесі при підготовці навчально-методичних матеріалів із теорії держави і права, конституційного права, порівняльного правознавства та інших навчальних дисциплін, викладанні відповідних навчальних курсів у вищих навчальних закладах України;

– у правовиховній роботі з метою підвищення рівня правосвідомості та правової культури населення.

Апробація результатів дисертації.

Основні положення дисертації з необхідною повнотою та адекватно викладено у 28 наукових працях, зокрема: у індивідуальній монографії, 22 статтях у наукових фахових виданнях України, у тому числі 8 – у виданнях, що включено до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща), 5 тезах наукових доповідей та повідомлень на наукових і науково-практичних конференціях і круглих столах.

Оформлення дисертації, її структура та обсяг.

Дисертація та її автореферат дають адекватне уявлення щодо змісту дослідження, написані літературною мовою, що значною мірою компенсує деякі стилістичні, орфографічні й технічні погрішності тексту дисертації.

Обрана логіка дослідження зумовила відповідну побудову дисертації, яка складається із вступу, чотирьох розділів, що поділяються на 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (388 найменувань на 40 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 373 сторінки, основний текст – 333 сторінки.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.

Дисертація «Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження» є цілісним та завершеним теоретичним дослідженням актуальних, науково і практично значущих проблем правової модернізації органів прокуратури в сучасних умовах, яке відповідає сучасному етапу розвитку юридичної науки і в якому окреслено проблемне поле нових напрямів юридичних наукових досліджень.

Висновок.

Таким чином, дисертація «Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження» відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а Віктор Андрійович Миколенко заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії держави і права
Національної академії внутрішніх справ

О.Д. Тихомиров

16 листопада 2017 р.

*Підпис О.Д. Тихомирова засвідчується
фрагментами ВЗВ НАВС*

